

Z Ampère'em o apostrofie

Owszem, wśród wybitnych naukowców było (i jest) wielu Polaków. Ich nazwiska, na szczęście, nie sprawiają nam zwykle problemów natury poprawnościowej. Niestety, nie można tego powiedzieć o nazwiskach naukowców zagranicznych. I o nich tym razem.

Zacznijmy od tego, że w języku polskim WSZYSTKIE nazwiska – zarówno polskie, jak i obce – należy odmieniać (z jednym wyjątkiem*: nieodmienne pozostają nazwiska francuskie zakończone na **-o**, **-oi**, **-au**, **-ou**, ewentualnie z niewymawianymi **-s**, **-x** występującymi po wspomnianych samogłoskach: *Jean Darboux* – *Jeana Darboux*). Każde nazwisko można przyporządkować jednemu z istniejących w naszym języku wzorców odmiany. To jednak nie stanowi zazwyczaj problemu: najtrudniej jest nam ocenić, czy powinniśmy użyć apostrofu ('). Zbyt często uznajemy, że tak: ten znak przestankowy jest zdecydowanie nadużywany. Kiedy go stosować, a kiedy nie?

Zwracamy uwagę na końcówkę nazwiska. Jeśli jej wymowa jest zgodna z pisownią (kończy się na wymawianą głoskę), to apostrofu NIE stawiamy. Dobór wzorca odmiany nie powinien być problemem (zwykle jest intuicyjny; odmieniamy tak jak nazwiska polskie). Mamy zatem:

Albert Einstein [ajnsztajn] –

Alberta Einsteina,

Alessandro Volta [wolta] –

Alessandra Volty,

Georg Ohm [om] –

Georga Ohma,

Francis Crick [krik] –

Francisa Cricka,

Michael Faraday [faradej] –

Michaela Faradaya.

Nie piszemy apostrofu również wtedy, gdy nazwisko kończy się na niemą spółgłoskę, a w wymowie – na samogłoskę. Ale uwaga: w odmianie zmieniamy wymowę. Owa niema spółgłoska musi się bowiem ujawnić:

Sadi Carnot [karno] –

Sadiego Carnota [karnota],

Jean Foucault [fuko] –

Jeana Foucaulta [fukota],

o Jeanie Foucaulcie [fukocie];

Antoine Lavoisier [lawuazje] –

Antoine'a Lavoisiera

[lawuazjera].

Jeżeli jednak mimo niemej jednej spółgłoski wymowa kończy się inną, apostrof musi się pojawić:

Gérard Desargues [dezarg] –

Gérarda Desargues'a [dezarga].

Zwróćmy też uwagę na to, że jeśli nazwisko anglojęzyczne jest zakończone na **-y** (czytane [j]), apostrof nie pojawia się:

William Shockley [szoklej] –

Williama Shockleya.

Przede wszystkim użyjemy apostrofu tam, gdzie na końcu jest niema samogłoska:

André Ampère [amper] –

Andrégo Ampère'a [ampera],

James Joule [dżul] –

Jamesa Joule'a [dżula],

Peter Debye [debaj] –

Petera Debye'a [debaja],

Gordon Moore [mur] –

***Gordona Moore’a* [mura].**

Musimy jednak zwrócić uwagę na to, że nie zawsze możemy przenieść nazwisko na grunt polszczyzny za pomocą samego apostrofu: jeśli spółgłoska, która kończy temat nazwiska, zmienia w którymś z przypadków brzmienie, musimy zmienić pisownię oryginalną. Zwykle dotyczy to miejscownika:

André Ampère –

o Andrém Ampèrze,

Gordon Moore –

o Gordonie Moorze,

Charles Wheatstone –

Charlesa Wheatstone’a,

o Charlesie Wheatstonie.

Podobnie, mając na uwadze jednoznaczność wymowy, w narzędniku nazwisk zakończonych na **-c** zamieniamy tę literę na **-k**:

Paul Dirac –

Paula Diraca,

z Paulem Dirakiem.

Nazwiska zakończone na **e** (zapisywane **-é, -ée, -ai, -eu**), **i** (**-i, -ie, -y**), **y** odmieniamy według wzorca przymiotnikowego, stawiając apostrof w dopełniaczu, celowniku i bierniku nazwisk zakończonych na **-y**:

Johann Bernoulli –

Johanna Bernoulliego,

Pierre Curie –

Pierre’a Curiego,

Satyendra Bose –

Satyendry Bosego,

Enrico Fermi –

Enrico Fermiego,

Walter Schottky –

Waltera Schottky’ego,

o Walterze Schottkym.

Pewnym wyjątkiem są nazwiska włoskie zakończone na **-lli**, w których odmianie **-i** znika:

Evangelista Torricelli [toriczelli] –

Evangelisty Torricellego.

Trzeba też pamiętać o wspomnianych wcześniej nazwiskach angielskich, których ostatnia litera **-y** może być myląca. Z kolei jeśli po wspomnianych końcówkach wystąpi jeszcze **-s** bądź **-x**, apostrof będzie w każdym przypadku:

Auguste Bravais [brawe] –

***Auguste’a Bravais’go* [brawego],**

***o Auguście Bravais’m* [brawem].**

Nie sposób wyczerpać ten temat, mając do dyspozycji jedną tylko stronę... Więcej przykładów znaleźć można w dwóch plikach dostępnych na stronie <http://www.wemif.pwr.wroc.pl/spent/dzialalnosc/index.php?p=15&a=1&n=1>^{**}. A poza tym piszcie:

Grzegorz.Wielgoszewski@student.pwr.wroc.pl,
na pewno odpowiem.

Grzegorz Wielgoszewski

* Dopuszcza się jednakże zapisywanie nazwiska nieodmienionego w przypadku zależnym, ale tylko wówczas, gdy wystąpi po odmienionym imieniu albo po rzeczowniku oznaczającym tytuł bądź funkcję (profesor, minister).

** Ten odnośnik jest już – w sierpniu 2011 – nieaktualny. Polecam prezentację dotyczącą poprawności językowej, która znajduje się na [mojej stronie WWW](#).